

Vår arktiske reise, og hva som kom ut av den

av J. Russell-Jeaffreson leder for Spitsbergen-ekspedisjonen i 1897

(Wide World Magazine 1898)

Denne historien er beretningen om en rekke ulykker, den ene etter den andre på den mest ekstraordinære og vedvarende måte, som kulminerte i den fantastiske flukten som beskrives heri. Denne rekken av ulykker ødela faktisk det som ellers ville ha vært en svært vellykket ekspedisjon for utforskning av det indre av Nord-Spitsbergen, og førte til at store mengder penger, tid og utstyr gikk tapt. Selv om det bare var fem mann totalt med på ekspedisjonen, var den perfekt utstyrt med alt som var nødvendig for en slik tur.

J. Russell-Jeaffreson

Ekspedisjonen, som startet i juni 1897, besto av kaptein W. B. Farnham og meg selv, i følge med Huyshe Walkey, en kunstner og gammel skolevenn, og to norske sjømenn som jeg hadde avtalt å møte i Advent Bay på Spitsbergen. Nordmennene hadde en liten atten-tonns hvalross-slupp, og jeg hadde avtalt med dem at de i slutten av juli skulle frakte oss nordover mot det da forholdsvis ukjente Kong Karl XII's land, som bare delvis hadde blitt utforsket året før av den velkjente arktiske seileren, herr Arnold Pike.

W. B. Farnham

Huyshe Walkey

Tre dager etter at vi forlot Tromsø, begynte uflaksen vår. Idet jeg skulle gå ned i hvalbåten for å gå i land på Bjørnøya – falt jeg tungt på dekket som følge av at mine beslåtte jaktstøvler gled på en dørkplate. For meg personlig, og sannsynligvis for hele ekspedisjonen, var resultatet katastrofalt. Selv om jeg ikke visste det da, hadde jeg fått et brudd i det lille beinet i leggen, noe som gjorde meg til krøpling under hele ekspedisjonen.

Da det ble tydelig at jeg var mer eller mindre handikappet, tryglet mine følgesvenner meg om å gi opp ekspedisjonen og vende tilbake til England, men dette nektet jeg tvert. Ser du, jeg hadde spart penger i årevis til denne turen, og jeg hadde lenge hatt hjertet mitt festet ved den, så som du sikkert forstår, følte det umulig for meg å gi opp på denne måten helt i starten. Jeg var bestemt på å fortsette – i alle fall til Spitsbergen – så jeg instruerte skipstømreren om å snekre sammen det beste paret med krykker han kunne lage for å hjelpe meg. Jeg kan her nevne at jeg bønnfalte vennene mine om å fortsette nordover og etterlate meg ved vår baseleir i Advent Bay, men de avsto galant å forlate sin skadede leder.

Jeg var faktisk så resolutt at jeg, til tross for uutholdelige smerter i benet, insisterte på å gå i land på Bjørnøya, og jeg ble båret i land bare to timer etter at ulykken inntraff. Jeg ble lagt forsiktig ned i en snøskavl, mens mine ledsagere dro innover øya for å utvide sine vitenskapelige samlinger, hver i henhold til sitt eget fagfelt.

Min venn, herr Huyshe Walkey, som visste at jeg hadde et sterkt ønske å få se landets indre, bar meg rett og slett opp snøskråningene til toppen av klippen. Slik kunne jeg, i likhet med Moses, skue ned på det landet jeg så lenge hadde strebet etter å nå, men som jeg nå, i ellefte time, var skjebnebestemt til aldri å kunne betrå eller utforske.

Etter to dager i isen, og etter at vi hadde nådd Advent Bay (Adventodden), ble jeg utsatt for nok en ulykke! Jeg og to av mine følgesvenner satt sammen med nevøen til Sir Martin Conway i hvalbåten hans. Vi skulle akkurat bringe noen brev og pakker i land da et enormt isflak truet med å knuse oss. Da jeg forsøkte å dytte unna isflaket med en isøks, glapp isøkken, og jeg brakk lillefingeren på venstre hånd.

Men nok om mine egne plager; la oss vende oss til den mer interessante delen av denne ulykksalige ekspedisjonen.

Vi ble værende to dager i Advent Bay mens vi ventet på sluppen vår, som imidlertid ikke dukket opp. Isen var så hardpakket at vi knapt kunne få vår store og solide bygde ishavsdamper «Lofoten» gjennom derfor kunne vi ikke forvente at den lille seilsluppen skulle klare det. Dette til tross for at den var kraftig bygget med en 22-tommers hud av hardtre og nesten perfekte konvekse linjer, noe som ville gjort det mulig for den å gli oppover og ut av isen dersom den ble klemt mellom to isflak.

Etter hvert følte vi oss ganske sikre på at båten vår ikke ville dukke innen fjorten dager, så vi bestemte oss for å takke ja til det vennlige tilbudet fra herr With, eieren av «Lofoten» fartøyet som hadde brakt oss til Advent Bay. Herr With foreslo at vi burde dra opp til Danskøya dersom isen tillot det, da dette stedet lå innenfor tyve miles fra den åttiende breddegrad. Vi skulle reise med den spesialchartrede damperen «Express», som var leid inn av herr Andrée, som da var i ferd med å starte sitt farefulle forsøk på å nå Nordpolen med ballong. Dette lille fartøyet skulle hente Andrée-ekspedisjonens post rett før ekspedisjonen dro nordover. Herr With tilbød seg vennligst enten å ta oss med for å se ballongen ta av, eller å sette oss og sledene våre av på nordkysten av Spitsbergen for å starte vår innlandsreise over den store, hvite og ukjente innlandsisen.

Det er interessant å merke seg at det i 1897 var det fire arktiske ekspedisjoner på Spitsbergen, et faktum som kan gi et visst inntrykk av de enorme områdene og

mangelen på utforskning i denne øde regionen.

To eller tre timer før «*Express*» seilte, var det stor spenning. Det viste seg at en av de små hvalross-sluppene (de er fra seksten til femti tonn, og har et mannskap på mellom fem og ti mann hver) som tilhørte flåten som årlig seiler fra Tromsø og Hammerfest for å jakte på Spitsbergen og i den omkringliggende drivisen, hadde forlist i oktober 1896, og Sir Martin Conway hadde reddet de overlevende fra mannskapet.

To av dem hadde dødd i en hytte de hadde bygget for å overvintre i Advent Bay, hvor de brukte tømmer fra sin strandede båt som materiale. De tre overlevende hadde levd på kjøtt fra bjørn og rein som de hadde skutt om vinteren, og hadde kledd seg i skinnene fra disse dyrene.

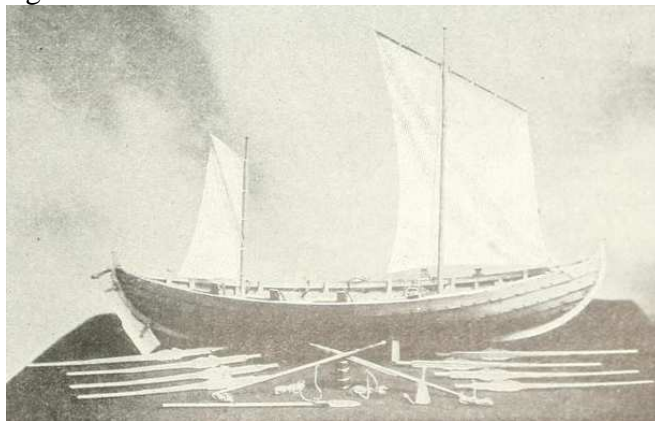
En annen mann, hvis skjebne var ukjent, hadde i januar blitt etterlatt på den motsatte siden av Isfjorden, som var over elleve miles bred. Denne mannen, da han ble syk, ble han etterlatt i en gammel, falleferdig hytte som tilhørte Nordenskiöld Polar Company fra 1876. Så sent som i mai trodde de overlevende, som hadde etterlatt ham med mat for fem måneder, at de så lys på andre siden av bukten.

Spenningen var så stor hvorvidt denne ensomme skipbrudne fremdeles var i live eller død da «*Express*», satte oss i land i Kapp Thordsen.

Herr With, kaptein Farnham, baron de Geer og oberst Sir George Coleville gikk først i land, fulgt av resten av Andréé-følget. De fant ingen nylige spor etter den savnede mannen.

En armbrøst og andre treverk tøy som han hadde laget, og som nå er i min besittelse, Jeg fant hans dagbok med nedtegnelser fra november til mars. Dagboken sluttet med: "Alt vel; lengter etter juni og befrielse. Nå ved god helse; skal akkurat ut og skyte." Det var alt. Hva ble denne skipbrudnes skjebne? Gud alene vet. Han kan ha vært et fall ned i en bresprekk, eller ha blitt skadet av en bjørn, eller et feiltrinn under jakt på rein. Selv om vi var skjebnebestemt til å tilbringe de neste seks ukene av våre liv innenfor en radius på ti miles rundt Kapp Thordsen, fant vi ingenting som kunne kaste lys over mysteriet.

Tre timer etter at vi landet, dro «*Express*» av sted, og vi følte oss trygge på herr Withs løfte om at han ville hente oss på samme sted to uker senere. Vi hadde håpet at denne perioden ville gi oss tid til å krysse det ukjente terrenget fra Dickson Bay til Wijde Bay i nord, og utforske det indre av denne delen av landet.

«*Little Cousin*»

Vi vinket farvel til damperen, dro opp hvalbåten vår, «*Little Cousin*», på stranden, og så hinket jeg rundt på krykkene mine og hjalp til med å sette opp de to teltene våre. Imens tente kaptein Farnham et bål, og Walkey, kunstneren, samlet drivved og bar ned en mengde tømmerstokker fra Nordenskiöld's gamle haug på toppen av skrenten. Disse stokkene var til overs fra Nordenskiöld's forråd, som besto av et tonn eller mer.

Den første natten satt vi og snakket over en boks curry og et krus med varm grogg,

og planla hva vi skulle gjøre de neste månedene. Men ingen ordtak er mer sanne enn ”Mennesket spår, Gud rår.”

I løpet av noen få dager ble beinet mitt litt bedre, og Walkey hjalp meg opp den to hundre meter høye skrenten fra vår leir på stranden til fastlandsplatået, som strakk seg to eller tre miles bakover i en gradvis stigning mot de jomfruelige tindene i fjellene som stakk opp av den evige innlandsisen i det ukjente indre.

Den største katastrofen var ennå ikke inntruffet. En morgen, da de våknet, var vi rystet over å finne at vannet hadde steget, og at vår dyrebare båt hadde blitt skylt bort av en uforutsett tidevannsstigning på over 6 fot. Med båten forsvant vår bagasje og 20 fot med båttau. Petroleumsfatene våre var også borte, og «*Little Cousin*» hadde på samme måte tatt med seg 90 % av matlagrene våre og tusen småting som var helt nødvendige for livet i denne øde regionen, i tillegg til sledene og skiene våre. Denne tidevannsstigningen kunne bety sultedøden for oss, ettersom Kapp Thordsen ikke var et sted for vilt eller fugler.

Siden båten nå var tapt, så alt veldig mørke ut. Uten båten hadde vi ikke lenger noe håp om å nå de store mattønnene som «*Express*» hadde satt igjen ved leirene til De Geer og Conway på den andre siden av Isfjorden. Vi var i praksis helt avskåret og uten noen mulighet til å kommunisere med omverdenen. Heldigvis fant jeg en tung, tinnfôret ammunisjonskasse og rundt fjorten bokser med skipskjeks og kjøtt. Boksene var bulkete og hadde fått hard medfart, men innholdet var ellers helt i orden. Dette fant jeg blant drivisen som lå igjen på stranden da vannet trakk seg tilbake. Men det var ikke annet å gjøre enn å få det beste ut av situasjonen.

Leiren ved Kapp Thordsen

Jeg var fortsatt mer eller mindre handikappet, og mens jeg hinket rundt og samlet sammen vrakgods som kunne være til nytte, var Farnham og Walkey i gang med å sette opp teltet på et høyere punkt. De flyttet også brenselet, klærne og soveposene våre til et tørrere sted. Etterpå spiste vi middag, og mens det begynte å snø lett, satt vi i teltet og diskuterte den elendige situasjonen vår. Dersom herr With hentet oss, ville alt gå bra; hvis ikke, var vi dømt til en langsom død.

Vi hadde mat for mindre enn tre uker, og som det senere viste seg, var det rundt 190 kilometer (120 miles) med vanskelig terreng som måtte krysses før det var det minste håp om å treffe på den andre ekspedisjonen. Mellom oss og redningen lå det enorme områder med utforskede isbreer, snøfelt og rasende breelver. Det var også ufremkommelige myrer og loddrette skifervegger. Dette visste vi selvfølgelig ikke på det tidspunktet.

Etter å ha ventet på «*Express*» i to uker, innså vi at det måtte ha skjedd en ulykke på ferden opp langs Prins Karls Forland. Vi var glemt og forlatt – i praksis etterlatt for å dø, sultende og innesperret ved Kapp Thordsen.

Bare en fire timers seilas med båten vår ville ha tatt oss til fastlandet, hvor vi praktisk talt kunne være sikre på å få hjelp, men på dette tidspunktet var båten vår

drevet bort for godt og mest sannsynlig knust i isen. Derfor, som rotter i en felle, var vi overlatt til å omkomme. Natt etter natt, mens den korte arktiske sommeren gikk mot slutten og den fryktelige, harde vinteren nærmet seg, satt vi og snakket om sjansene våre for å bli reddet. De virket svært små.

Her må jeg si et ord eller to om mine to tapre følgesvenner. Kaptein Farnham var en gammel eventyrer og storviltjeger som hadde sett døden i hvitøyet i mange land. Han var kanskje den roligste av oss alle. Walkey, med sitt ungdommelige pågangsmot, var klar for ethvert vågalt eventyr som kunne gi oss en mulighet til å flykte. Han tilbød seg til og med å prøve å krysse den 20 miles brede fjorden på et stykke drivis, hvis jeg bare kunne avse den ene siden av teltet som seil. Alternativet han foreslo, var at han skulle lage en flåte av Nordenskiölds gamle hus; men jeg var til det siste helt imot slike fryktelige risikoer. Det var helt klart nødvendig at vi måtte gjøre noe, og gjøre det raskt. Etter en stund foreslo Walkey en dristig handling. Planen hans var at han og Farnham skulle begynne å gå de hundre og tjue miles i det vanskelige terrenget som lå mellom Kapp Thordsen og Adventodden, hvor vi visste at det fantes folk. Tanken var at Farnham skulle følge ham og bære alt det første døgnet – mat for tre dager, isøks osv. Denne planen ble imidlertid betydelig endret, og Walkey dro av gårde alene.

Walkey tar fravel

Jeg husker så godt da han dro. Farnham og jeg pakket ryggsekken hans og sendte ham av gårde. De mørke klippene kastet ekko av vårt svake hurrarop, og det siste Walkey så, var antageligvis det lille britiske flagget som vaiet over teltet vårt. Etter at jeg hadde sett ham forsvinne i det fjerne, skrev jeg i dagboken min og la meg. Farnham, selv om han var en fatalist, ga aldri opp håpet om at vi til slutt skulle lykkes.

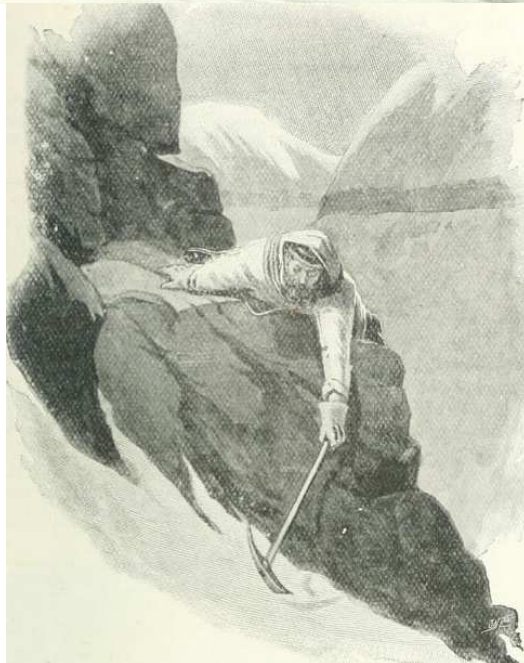
Farnham, selv om han var fatalist, ga han aldri opp eller mistet troen på at vi til slutt skulle lykkes. Han sa: ”om det verste skulle skje, vet min kone hvor jeg er, og hennes slektning, slektning, Lord Salisbury, vil sende en kanonbåt for å hente hjem våre levninger.” Dette var ikke særlig muntert, men det virket som en viss trøst for Farnham. Jeg husker hans siste ord før vi sovnet den natten. ”Sannelig,” sa han, ”det er lørdag kveld og min fødselsdag; hvis jeg var hjemme nå,” la han vemodig til, ”ville jeg unne meg et østersmåltid og en flaske 84-årgangschampagne.”

Vår største trøst i var soveposene våre av reinsdyrskinn, som hjalp oss med å få de fryktelige timene til å gå i varme og søvn. Ingenting spennende skjedde før omtrent to dager senere, da jeg midt på natten, mens Farnham og jeg sov tungt, ble vekket av et kraftig brak mot teltveggen. Jeg trodde det var en bjørn, og jeg grep riflen min, som jeg delvis oppbevarte under puten, og styrtet ut. Der, i mørket, fikk jeg øye på stakkars Walkey, halvt bevisstløs og nesten sammenbrutt på bakken. Jeg vekket Farnham, og sammen bar vi inn vår uheldige kamerat, som var våt til skinnet, gjennomfrossen, likblek og helt utslitt. Jeg rev av ham de våte klærne og tok på ham mine egne varme klær, da jeg med ett blick så at det hovedsakelig var utmattelse og

kulde han led av. Da dette var gjort, løftet Farnham og jeg ham opp i min lune sovepose som jeg nylig hadde forlatt. Stakkars fyr, han sovnet nesten mens vi holdt på, og alt han klarte å mumle var: ”Jeg har feilet, gutter – jeg har feilet”; så brast han i gråt av nervøs og fysisk utmattelse.

I mer enn femti timer hadde den tapre mannen forsøkt å kjempe mot det umulige, og det var virkelig et under at han kom levende tilbake til leiren. Vi var så glade for å ha ham igjen at vi helt glemte hva hans nederlag egentlig betydde for oss alle. Han sov – bortsett fra når jeg vekket ham for å gi ham litt kjøttekstrakt fra medisinskrinet mitt – i syv og tyvetimer, og våknet deretter frisk som en blomst, med et forslag om at han skulle gjøre et nytt forsøk! Jeg har aldri sett maken til mot i hele mitt liv. Walkey hadde mye å fortelle om de fryktelige hindrene han møtte på veien, og de to neste skissene som ble gjengitt, var laget av ham selv etter notater krøllet ned i skisseboken hans. I den første ser vi ham vade gjennom en fossende strøm mellom Kapp Thordsen og Skansbukta; langs hele kysten møtte han slike hissig breelver.

På de to neste skissene som er gjengitt, ble tegnet av ham selv fra grove notater nedtegnet i skisseboken hans.

I den første ser vi ham krysse en elv mellom Kapp Thordsen og Skansbukta; langs hele kysten møtte han disse voldsomme breelvene.

Den andre skissen viser stedet hvor den modige utforskeren ble tvunget til å snu tilbake. Her ses han mens han tester snøskråningen med isøksen før han våger seg ut på den. Han fant imidlertid ut at det ville være rent selvmord å stole på den porøse overflaten. Walkey arbeidet seg langs disse avsatsene frem til dette punktet, etter å ha tilbakelagt femti eller seksti engelske mil fra Kapp Thordsen.

Mens Walkey var borte, dro Farnham ut på egen hånd for å utforske innlandsisen med tanke på å gå den veien rundt til Advent Bay om mulig. Man kan spørre seg hvorfor vi ikke har noen fotografier av det vi så og opplevde. Akk! Mine hundrevis av uvurderlige negativer gikk tapt sammen med de andre tingene i båten.

Etter Walkeys forsøk holdt vi oss i ro en liten stund, og etter en rådslagning besluttet vi å prøve å krysse fjorden sjøveien. Både Farnham og Walkey hadde bevist at landveien var uframkommelig; snøfeltene var bløte og umulige å passere selv med truger, mens skiferklippene var altfor porøse til å gi fotfeste. Vi hadde nå bare mat for to dager igjen i leiren, og Farnham og jeg hadde blitt tvunget til å skyte måker, da jeg fikk øye på et syn som fikk meg til å rope høyt av glede.

En kveld satt vi ved kveldsmaten – kveldsmat i navnet bare – da jeg plutselig, midt i måltidet, reiste meg – tilsynelatende av inspirasjon, for jeg visste aldri hvorfor – og gikk ut til kanten av klippen for å skue utover havet for tusende gang. Til min ubeskrivelige forundring så jeg en stor båt – en robåt – omtrent tre miles unna blant de store smaragdgrønne og turkise isfjellene som drev opp om morgenen og ned om kvelden forbi vår lille leirbukt. Mens jeg skrek meg nesten hes av spenning, hinket jeg tilbake til teltet vårt og møtte mine to kamerater som styrtet ut i forskrekkelse. Først lo de av meg: ”Det må ha vært et stykke drivved eller et mørkfarget isfjell,” sa de.

En av oss sprang etter kikkerten, og en rask inspeksjon viste at det var en båt. Så kom en mengde spørsmål. Hvem sin båt var det? Kunne det være en redningsekspedisjon, eller – å, forferdelige tanke! – en annen gruppe skipbrudne? – kanskje de overlevende fra «Lofoten» eller *Express*. ”Flere munn å mette,” stønnet vi, ”og ingen sjanse til å slippe unna.” Tusen tanker om frykt og glede, redsel og alarm, raser gjennom menneskers sinn i en slik stund.

Deretter fulgte våre forsøk på å signalisere og våre halvt vanvittige utrop: ”De drar sin vei – nei, de kommer – nei, de drar!” ”Fyr av riflene,” ropte vi til hverandre; ”hell den siste halvliters-kannen med parafin over selve teltet og tenn på; dyng på bålet med dette, og dette, og dette. Kast på deg jakken – hva som helst for å lage røyk. Det er vår eneste sjanse.”

Et bål ble tent, og i løpet av et minutt eller så steg en tett røyksøyle opp som en vridd søyle høyt opp i luften. Hurra! Hurra! De ser oss – vi er reddet. De heiser en jakke på en åre. Vi håndhilser alle sammen og gratulerer hverandre. Så sier vi til hverandre at vi hele tiden visste at det ikke var noen fare, og at vi til slutt ville bli reddet; mens Farnham, på sin stillferdige måte, antyder at vi bør takke Han der oppe som har ledet denne båten til vår unnsetning.

En halvtime senere har våre redningsmenn skjøvet farkosten sin – en solid hvalrossfangstbåt – gjennom landisen, og vi står skjelvende og rister de barkedede hendene til våre befriere, som viser seg å være mannskapet på en hvalrossfangstskute som ligger i Advent Bay, og som kom hit ved en ren tilfeldighet på jakt etter bytte. Hvor ivrig og ødselt åpnet vi ikke de siste boksene med mat som vi hadde spart til den farefulle flåteferden over fjorden, og som vi ikke hadde våget å se på en gang i det siste! Vi unnet oss et kongelig gjestebud, og noen timer senere var vi på sjøen igjen og skuet – for siste gang, håper jeg – utover den elendige rottefellen av en bukt som så nær hadde blitt vår grav.